№ 100 Յունիսի 14 (26) 1880 Յունիսի 14 (26) № 100

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

—

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

—

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

—

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

—

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դեռ պէտք է շարունակել.—Ներքին տեսութիւն. Մեր անցեալ և ներկայ հոգևորականութիւնը. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ Գէրբէնդից. Նամակ Խմրադրին.—Արտաքին տեսութիւն. Ալբանացիների գրութիւնը. Բեռլինի կոնֆերենցիա. Թիւրք-յունական սահմանները. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—Յայտարարութիւններ.

ԴԵՌ ՊԷՏՔ Է ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ

—

Վանից գրված նամակներից երևում է, որ թէև արտերը մեծ մասամբ ցանված են Հայաստանում, որ հունձքը այս տարի լաւ կը լինի, բայց այնուամենայնիւ սովը շարունակվում է, ուրեմն մենք էլ պէտք է շարունակենք մեր նուիրատւութիւնները։

Մինչև որ հունձքը կը հասնի, ժողովուրդը ինչո՞վ պէտք է ապրի։ Թէև ինչպէս գրում են, հաց և կորեկ քիչ թէ շատ կայ, բայց ժողովրդի ձեռքում դրամ չէ մնացել։ Եւ նուիրատւութիւնները դժբաղդաբար սկսեցին բչանալ, Կ. Պօլսի ու Վանի մասնաժողովների մօտ էլ շատ քիչ փող մնաց։

Այժմ անցել է ժամանակ ցորեն և կարտօֆիլ ցանելու, բայց կորեկ ցանելու համար դեռ մի քանի շաբաթ ժամանակ կայ։

Մասնաժողովների համար հարկաւոր են փողեր, ոչ թէ միայն սերմացու առնելու համար, բայց և եզներ առնելու համար թշուառ երկրագործ ժողովրդին տալու, որ գրեթէ իր ամբողջ տաւարը կորցրել է։ Բացի սորանից սովից յետոյ միշտ տիրում է աղքատութիւն և զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններ։ Պէտք է շարունակել նուիրատւութիւններ այդ չարիքների դէմ առնելու նպատակով։ Մինչև աշունքը, այսինքն մինչև միւս հունձքի հասնելը, թէ Վանի և թէ Կ. Պօլսի մասնաժողովները պէտք է դեռ իրանց օժանդակութեամբ մի կերպ պահպանեն Հայաստանի աղքատ ժողովուրդը։

Եթէ մենք, ռուսաստանցի հայերս, յանձն ենք առել սարսափելի սովի ժամանակ պահպանել մեր օժանդակութեամբ Հայաստանի թշուառ ազգաբնակութիւնը, պէտք է մեր սկսած գործից յետ չը կանգնենք, պէտք է մեր գործը անկատար չը թողնենք, և օգնենք Հայաստանին ամառվայ երկու, երեք ամիսների ընթացքումն էլ։ Եթէ սովի ժամանակ օգնեցինք Թիւրքաց հայերին, չը պէտք է անօգնական թողնենք նրանց, երբ նրանք մաքառում են չքաւորութեան և հիւանդութիւնների դէմ, որոնք սովի հետևանքն են։

Եթէ սկսեցինք մեր բարեգործական, ազգասիրական, եղբայրասիրական և մարդասիրական գործը,—պէտք է այդ մեր սկսած գործը մինչև վերջը տանենք։

Ցանկալի է որ նուիրատւութիւնները նոյնքան առատ լինէին մինչև այս տարվայ աշունքը։

Այն ժամանակ մասնաժողովները կը կարողանան օգնել թշուառ հայաստանցիներին իրանց չքաւորութեան մէջ, կռւել հայ ժողովրդի մէջ տարածվող զանազան ցաւերի դէմ, դեղեր առնել, գուցէ և բժշկներ ուղարկել Հայաստան, սերմացու առնել աշունքի ցանքերի համար, տաւար առնել երկրագործ ժողովրդի համար և այլն։

Այդ պատճառով հրաւիրում ենք մեր ամեն դասակարգի ռուսաստանցի հայ եղբայրներին, դարձեալ օգնել Հայաստանի ժողովրդին իրանց առատ նուէրներով, գոնէ ամառվայ այս երկու երեք ամսվայ ընթացքում։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԱՆՑԵԱԼ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—

Եթէ օրինակի համար վերցնենք մեր հայ ազգը, և նրա անցեալը համեմատենք ներկայի հետ, մենք կը տեսնենք շատ փոփոխութիւններ. վերցնենք հոգևորականութիւնը. վերցնենք մեր ազգային պատմութիւնը և լաւ ուշադրութեամբ քննենք, և ի՞նչ կը տեսնենք. մենք կը տեսնենք որ մեր ազգի թէ կրօնական և թէ քաղաքական գործողները եղել են ըստ մեծի մասին հոգևորականներ։

Հոգևորականը նստած իր պաշտօնական աթոռի վրա, ամենայն ջերմեռանդութեամբ կատարել է իր յանձն առած ծանր պաշտօնները։ Նա իր անձը նուիրել է իր սիրելի ազգին. հարկ եղած ժամանակը իր վերջին ոյժեր անգամ, լարել է իր ազգի գոյութեան կռւի մէջ. նա ազգի հետ միացած անդադար մաքառել է նրա վնասների դէմ, և շատ անգամ յաղթել է։ Նա չէ բաւականացել միայն եկեղեցու մէջ ժամերգութիւն կատարելով, այլ իր գասից ուղարկել է ուսում առնելու, ինչպէս Բիւզանդիոն, Աթէնք, Եգիպտոս և այլ տեղերում, շատ եպիսկոպոսներին, վարդապետներին և հոգևորական միւս պաշտօնեաներին, որոնք վերադառնալով իրանց հայրենիքը, ամենայն ջերմեռանդութեամբ տարածել են ուսումը իրանց հայրենակիցների և մինչև անգամ օտարների մէջ։ Միով բանիւ հոգևորականութիւնը զգացել է իր պաշտօնի նշանակութիւնը. նա զգացել է նոյնպէս, որ միայն հոգևոր արարողութիւններ կատարելը բաւական չէ, և նորանով իր պարտականութիւնը կատարած չի լինի, և սկսել է գիտութեան վերաբերեալ զանազան աշխատութիւններ մատուցանել ազգին. նա եղել է մատենագիր, եղել է պատմաբան, եղել է աշխարհագիր, եղել է թարգմանիչ, եղել է և ուսուցիչ և այլն։ Եւ արդարև կը տեսնենք, որ մեզ հասած մեր ազգային գրվածքները—մատենագրութիւնները, բոլորը հոգևորական գասից են շարադրված։ Իսկ այժմեան հոգևորականութիւնը ի՞նչ է կատարում....

Այժմեան հոգևորականութիւնը—էջմիածինը կարող էր մեծ դեր խաղալ,—դեռ ևս մանաւանդ ազգի ներկայ ճգնաժամիս մէջ, որ սովից ոչնչանում են բազմաթիւ հայերը.... բայց ո՞վ ես ասում...

էջմիածինը, յօգուտ հայ սովատանջների, սկսեց նուիրատւութիւն հաւաքել միայն այն ժամանակ, երբ «Մշակը» իր հրաբորբոք սրտի հրաւէրներով, շարժեց ամենքի գութը, երբ հայ սովատանջներին օգնեցին այլազգիքն անգամ, և ո՞վ գիտէ, էջմիածինը հաւաքած նուէրները լիովին հասցրեց տեղ, թէ, դարձեալ պէտք է ուղարկի տոկոսաբեր թղթեր գնելու, ինչպէս վկայում է նրա օրգան «Արարատը» պաշտպանելու 17000 րուբլու վերաբերութեամբ (տես «Մշակի 73-դ համարը, կամ ապրիլի «Արարատ» ամսագիրը)։

Եթէ էջմիածնի մի որ և իցէ շինութեան վերանորոգութիւն է հարկաւորվում, կամ մի չնչին կարօտութիւն է զգացվում, նա խոսքով կոնդակներով նուիրակներ է ուղարկում զանազան հայաբնակ քաղաքներ, խիստ կերպով հրամայում է վիճակաւոր առաջնորդներին—կոնսիստորիաներին, նուէրներ հաւաքելու։

Ի՞նչ կը լինէր, եթէ ոչ խստութեամբ, գոնէ սրտաշարժ և ազդու հրաւէրներով էջմիածինը ժողովրդի ուշադրութիւնը դարձնէր հայ սովատանջների վրա։ Ի՞նչ կը լինէր, որ էջմիածինը իր կոնդակներից մի քանիսը ուղարկէր նուիրատու ժողովրդին, աւելի սիրտ տալու, այն կոնդակը, որ մեր նախնեաց ժամանակ թագաւորներին և երևելի իշխաններին իբրև ընծայ էր մատուցանվում, իսկ այժմ ո՞վ 10—20 րուբլի նուիրէ էջմիածնին կամ ճեմարանին, նա կարող է կոնդակ ստանալ։ Միթէ մի քանի միլլիոնաւոր հայ ժողովուրդը, էջմիածնի շինութեանց և ճեմարանի չափ էլ չէ, միթէ էջմիածինը չէ ապրում այն այժմեան նեղացած հայ ժողովրդի արիւնախառն քրտինքով....

Ահա այսպիսի հանգամանքներից ստիպված, եթէ մի որ և իցէ անձ գրում է էջմիածնի դէմ, նա նեղանում է և պատասխանում է, կամենալով իրան արդար ցոյց տալ. բայց իզուր է աշխատում։

Մենք, առ այժմ, բաւականացանք միայն այսքանով, իսկ եթէ էջմիածինը իրան արդար կը համարի և կը պատասխանէ մեզ, մենք այն ժամանակ մի քանի օրինակներ կը բերենք այն ցաւալի դէպքերի, որո՞նք նորերումս տեղի են ունեցած նոյն իսկ Թիֆլիսում, և որոնք վերաբերվում են էջմիածնի անտարբերութեանը։

Կ.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

—

16 մայիսի

Ինչպէս յայտնի է, Ախալքալաքի բնակիչները բոլորեքեան հայեր են, բացի մի քանի տուն հրէաներից. Ախալքալաքը ունի տէրութեան մի ուսումնարան երկու դասատուններով և երկու հայոց հոգևոր դպրոցներ՝ մինը տղայոց, միւսը օրիորդաց. Այս երեք իսկ ուսումնարանների մէջ կրթվում են մօտ 300 երեխայ. Թող խոստովանվեն իրանք ախալքալաքցիները. կարող են նոքա այդ 300 ուսանող երեխաների միջից ընտրել գոնէ 10 առողջ, միւ և զուարթ երեխաներ. կարող են նոքա ցոյց տալ ինձ գոնէ մի երեխայ, որ մտած լինի այս երեք ուսումնարաններից մինի մէջ առողջ և նոյնպէս առողջ դուրս եկած լինի այնտեղից—չեմ ասում մի քանի տարիներից յետոյ, գոնէ մի քանի ամիսներից յետոյ.—Քանի, քանի հայրեր կարող են վկայել, որ մեր ուսումնարաններ մտնող առողջ միւ և զուարթ երեխաների կարմիր թշերը մի քանի ամսվայ միջոցում բոլորովին գունաթափ են եղել, նոցա զուարթ, վառվռուն աչքերը ծածկվել են մի սև ամպով, նոցա մանկական քնքոյշ ժպիտը կորել է, անհետացել է նրանց շրթունքներից, նոքա ֆիզիքապէս զարգանալու տեղ, նիհարացել են, կարծես ծերացել.... Այս բոլորը մի անուրանալի ճշմարտութիւն է, որ կը վկայեն թէ մեր աշակերտներ ծնողները և թէ մեր ուսումնարանական վարչութիւնը. Այս երևոյթը մի նոր բան չէ մեզ համար. սա մի քանի տարիներէ ի վեր գոռոզ կանգնած է մեր առաջ և սպառնում է կորցնել, ջնջել բոլորովին մեր զուարթութիւնն ու առողջութիւնը, որ բնութիւնը մեզ առատ պարգևել է. ժամանակ է արդէն մտածել, ժամանակ է արդէն իմանալ սորա պատճառը և, եթէ կարելի է, եթէ դեռ ուշ չէ, դարման դնել այս ցաւին...

Որքան մենք հետաքրքրվել ենք այս հարցով և համոզվել, այս բոլոր դժբաղդութեանց պատճառը մեր ուսումնարանների անյարմարութիւններն են. մի սենեակ, ոչ աւելի քան 3 արշին բարձրութեամբ, երկու փոքրիկ պատուհաններով, առանց հողմարարների (վէնտիլատոր), առանց կրկնապատուհանների (մանաւանդ Ախալքալաքում, որտեղ լինում է սարսափելի ձմեռ, որ շարունակվում է մօտ 7 ամիս), ասում ենք, մի այսպիսի փոքրիկ սենեակ բոլորովին մութ, թանձր օդով կարո՞ղ է արդեօք դասատուն համարվել 15—20 աշակերտի համար. Մեր Ախալքալաքի ուսումնարանների մէջ բոլոր դասատունները այսպիսի սենեակների մէջ են զետեղված. Դասախօսութեան ժամանակ դրսից մտնող մարդը մի քանի վայրկեան դեռ իր աչքերը պէտք ճմլէ, որ կարողանայ բան տեսնել, այնքան մութ է դասատան մէջ. Բացի սորանից մարդուն պատում է դասա-